

**Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасида
шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш**

Илмидин Тошматович Ёрматов,

и.ф.н., Фарғона политехника институти доценти,

E-mail: ilmidin.yormatov@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш масалаларига доир муҳим жиҳатлар ёритилган. Автоматлаштирилган тизим орқали амалга ошириладиган ҳисобот ва статистик маълумотлар тақдим этиши, рейтинг ва таққослама таҳлиллар ўтказиши, ҳамда ахборотни оммавий эълон қилиши орқали олий таълим соҳасидаги шаффофлик ва ҳисобдорлик таъминланади. Бу эса, сифатли ва самарали қарор қабул қилиши учун муҳим аҳамият касб этади.

Калит сўзлар: Олий таълим, шаффофлик, ҳисобдорлик, автоматлаштирилган тизим, ҳисобот ва статистика, рейтинг ва таққослама таҳлил, ахборотни оммавий эълон қилиши.

Замонавий жамиятда олий таълим тизимининг ўрни ва аҳамияти ортиб бормоқда. Олий таълим муассасалари ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳаётда муҳим ўрин тутиб, мамлакатнинг рақобатбардошлигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Шу сабабли, олий таълим тизимининг сифати ва самарадорлиги долзарб масала бўлиб қолмоқда.

Олий таълим соҳасида сифат ва самарадорликни оширишда, айниқса, олий ўқув юртлари фаолияти ҳақидаги ахборотларнинг шаффофлиги ва ҳисобдорлиги муҳим аҳамият касб этади. Бу орқали жамоатчилик назорати ва ишонч даражаси ошиб, қарор қабул қилиш жараёнининг самарадорлиги ошади ҳамда олий таълим сифати яхшиланади.

Автоматлаштирилган тизимлар олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашда муҳим имкониятларни яратади. Бундай

тизимлар орқали олий ўқув юртларининг фаолияти ҳақидаги маълумотларни тўлиқ, аниқ ва ўз вақтида йиғиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш, шунингдек, қарор қабул қилишни қўллаб-қувватлаш, олий таълим сифатини оширишга қаратилган тадбирларни режалаштириш ва амалга ошириш мумкин.

Ушбу мақолада автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш механизмлари, имкониятлари ва устувор йўналишлари кўриб чиқилади. Мақолада олий таълим соҳасида автоматлаштирилган тизимдан фойдаланиш орқали ҳисобдорлик ва жамоатчилик назоратини ошириш, маълумотларни очиқ эълон қилиш, таққослама таҳлиллار ўтказиш ва шу каби масалалар ёритилади.

Автоматлаштирилган тизим ва унинг вазифалари

Олий таълим соҳасида автоматлаштирилган тизим - бу ўқув жараёни, профессор-ўқитувчилар, молиявий кўрсаткичлар, инфратузилма ва бошқа соҳалар бўйича маълумотларни тизимли йиғиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш учун мўлжалланган дастурий-техник мажмуадир. Бундай тизимнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

1. Олий ўқув юртлари фаолиятига оид маълумотларни тўлиқ, аниқ ва ўз вақтида йиғиш. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим муассасаларининг барча фаолият йўналишлари бўйича маълумотлар - ўқув жараёни, кадрлар, молия-хўжалик фаолияти, илмий-тадқиқот ишлари ва бошқалар тўлиқ ва ишончли тарзда йиғилади.

2. Йиғилган маълумотларни тизимли таҳлил қилиш ва баҳолаш. Автоматлаштирилган тизим олий ўқув юртлари фаолияти бўйича йиғилган маълумотларни чуқур таҳлил қилиш ва ҳар томонлама баҳолаш имкониятини яратади. Бу ўз навбатида, олий таълим сифати ва самарадорлиги ҳақидаги объектив маълумотларни беради.

3. Олий таълим муассасалари фаолиятидаги самарадорлик ва сифатни объектив баҳолаш. Автоматлаштирилган тизим йиғилган

маълумотлар асосида олий ўқув юртларининг фаолият самарадорлиги ва сифатини аниқ ўлчамлар орқали баҳолаш имконини беради. Бу эса ҳар бир муассасанинг кучли ва заиф томонларини аниқлаш ва уларни яхшилаш бўйича тадбирлар ишлаб чиқиш учун зарур маълумотлар беради.

4. Стратегик ва тактик қарорлар қабул қилишни қўллаб-қувватлаш. Автоматлаштирилган тизимда тўпланган ва таҳлил қилинган маълумотлар олий таълим соҳасидаги стратегик ва тактик қарорлар қабул қилиш жараёнида муҳим ахборот-таҳлилий асос бўлиб хизмат қилади. Бу эса қарор қабул қилиш жараёнининг самарадорлигини оширади.

5. Олий таълим сифатини оширишга қаратилган чора-тадбирларни режалаштириш ва амалга ошириш. Автоматлаштирилган тизимдан олинган маълумотлар ва таҳлиллар асосида олий ўқув юртларида сифат ва самарадорликни оширишга қаратилган режалар ишлаб чиқилади ҳамда уларнинг амалга оширилиши мониторинг қилинади.

Шундай қилиб, олий таълим соҳасидаги автоматлаштирилган тизим олий ўқув юртларининг фаолияти ҳақидаги маълумотларни тўлиқ ва ишончли йиғиш, тизимли таҳлил қилиш, объектив баҳолаш, қарор қабул қилишни қўллаб-қувватлаш ва олий таълим сифатини оширишга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда муҳим вазифаларни бажаради.

Шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш имкониятлари

Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш қуйидаги йўналишларда амалга оширилади:

1. Жамоатчилик назоратини таъминлаш. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашнинг муҳим йўналишларидан бири жамоатчилик назоратини таъминлашдир. Автоматлаштирилган тизим орқали олий ўқув юртларининг фаолияти ҳақидаги ахборотлар очик эълон қилиниб, жамоатчилик, шу жумладан ота-оналар ва талаба-ёшлар томонидан кузатиб борилиши

таъминланади. Бу орқали олий таълим муассасалари фаолиятига нисбатан шаффофлик ва ҳисобдорлик таъминланади. Жамоатчилик назорати куйидаги йўллар орқали амалга оширилиши мумкин:

- Олий ўқув юртлари фаолияти тўғрисидаги ахборотларни очик эълон қилиш. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим муассасаларининг ўқув жараёни, молиявий-хўжалик фаолияти, кадрлар, илмий-тадқиқот ишлари ва бошқа жабҳалардаги маълумотлар жамоатчилик учун очик эълон қилинади. Бу орқали олий таълим муассасаси фаолиятига оид ахборотларнинг шаффофлиги таъминланади.

- Манфаатдор томонларнинг иштирокини таъминлаш. Олий ўқув юртлари фаолияти тўғрисидаги ахборотлар ҳукумат, жамоатчилик вакиллари, ота-оналар, талаба-ёшлар ва бошқа манфаатдор томонларга тақдим этилади. Бу орқали олий таълим соҳасидаги қарор қабул қилиш жараёнида жамоатчилик вакилларининг иштирокини ошириш ва ҳисобдорликни таъминлаш мумкин бўлади.

- Онлайн мурожаатлар ва шикоятларни қабул қилиш. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим муассасалари фаолиятига оид онлайн мурожаатлар, шикоятлар ва таклифларни қабул қилиш тизими ишга солинади. Бу орқали жамоатчилик назоратини кучайтириш ва олий ўқув юртлари ишидаги муаммоларни ҳал қилишни тезлаштириш мумкин бўлади.

- Жамоатчи экспертлар жалб этилиши. Олий ўқув юртлари фаолиятига оид маълумотларни баҳолаш ва таҳлил қилишда жамоатчилик вакиллари, ота-оналар, олий таълим соҳаси экспертлари ва бошқа манфаатдор томонлар жалб этилиши таъминланади. Бу орқали олий таълим соҳасида ҳолисона экспертиза ва жамоатчилик назоратининг кучайтирилиши таъминланади.

Шундай қилиб, автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим муассасаларининг фаолияти ҳақидаги ахборотларни жамоатчилик, ота-оналар ва талаба-ёшлар учун очик эълон қилиш, уларнинг иштирокини

таъминлаш, мурожаатлар тизимини ишга солиш ва жамоатчи экспертларни жалб этиш орқали жамоатчилик назоратини кучайтириш мумкин бўлади.

2. Ҳисобот ва статистик маълумотларни тақдим этиш. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашда ҳисобот ва статистик маълумотларни тақдим этиш муҳим аҳамият касб этади. Автоматлаштирилган тизим орқали қуйидаги турдаги ҳисобот ва статистик маълумотлар тақдим этилиши мумкин:

- Ўқув жараёнига оид ҳисоботлар. Олий ўқув юртларининг ўқув жараёни - талабалар контингенти, ўқув режалари, таълим сифати кўрсаткичлари, дарс машғулоти ва бошқа кўрсаткичлар бўйича ҳисоботлар ва статистик маълумотлар тақдим этилади.

- Молиявий-хўжалик фаолиятига оид ҳисоботлар. Олий таълим муассасаларининг молиявий-хўжалик фаолияти - бюджет маблағлари, грантлар ва бошқа молиявий манбалар, харажатлар ва сарфланиш йўналишлари бўйича ҳисоботлар тақдим этилади.

- Илмий фаолиятга оид ҳисоботлар. Олий ўқув юртларининг илмий-тадқиқот, инновация, технологик ривожланиш, патент ва муаллифлик ҳуқуқлари, ноу-хау ва бошқа илмий фаолияти бўйича ҳисоботлар ва статистик маълумотлар тақдим этилади.

- Инфратузилма ва моддий-техника базасига оид ҳисоботлар. Олий таълим муассасаларининг жисмоний инфратузилмаси, моддий-техника таъминоти, инвестициялар ва капитал қурилиш ишлари бўйича маълумотлар акс эттирилади.

- Академик мобиллик ва халқаро ҳамкорликка оид ҳисоботлар. Олий ўқув юртларининг хорижий ҳамкорлик, профессор-ўқитувчиларнинг ва талабаларнинг халқаро илмий-таълим мобиллиги, таълим дастурларида халқаро компонентларнинг мавжудлиги ва бошқа маълумотлар тақдим этилади.

Тақдим этиладиган ҳисобот ва статистик маълумотлар олий таълим соҳасидаги барча манфаатдор томонлар - ҳукумат, жамоатчилик, оналар, талаба-ёшлар ва бошқалар учун очик бўлиши ва уларнинг эҳтиёжларига жавоб бериши лозим. Бу орқали олий ўқув юртлари фаолиятининг шаффофлиги ва ҳисобдорлиги таъминланади. Автоматлаштирилган тизим орқали тақдим этиладиган ҳисобот ва статистик маълумотлар ўз ичига ҳар бир олий ўқув юртининг кўрсаткичларини ўз ичига олиши билан бир қаторда, минтақа ҳамда умумий республика кўрсаткичларини ҳам қамраб олиши мақсадга мувофиқдир. Бу орқали қиёсий таҳлил ўтказиш, афзалликларни аниқлаш ва зарур тадбирларни ишлаб чиқиш имкони пайдо бўлади.

3. Рейтинг ва таққослама таҳлилларни ўтказиш. Автоматлаштирилган тизим олий таълим соҳасидаги шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашда рейтинг ва таққослама таҳлилларни олиб боришда муҳим аҳамият касб этади. Бу орқали қуйидаги турдаги рейтинг ва таққослама таҳлиллар амалга оширилиши мумкин:

- Олий ўқув юртлари рейтинги. Автоматлаштирилган тизим орқали олий ўқув юртлари фаолиятининг турли кўрсаткичлари асосида рейтинг аниқланади. Бу кўрсаткичлар қаторига ўқув жараёни, илмий фаолият, молиявий-хўжалик фаолияти, инфратузилма, халқаро ҳамкорлик ва бошқалар киритилиши мумкин. Рейтинглار ҳудудий ва республика кесимида ҳам шакллантирилиши мақсадга мувофиқдир.

- Таҳсил сифати рейтинги. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим муассасаларида таҳсил сифати кўрсаткичлари аниқланиб, рейтинг шакллантирилиши мумкин. Бу кўрсаткичлар қаторига талабаларнинг ўқув ютуқлари, битирувчиларнинг иш билан бандлиги, ишланаётган инновация ва технологиялар, олинган патентлар ва муаллифлик ҳуқуқлари ва бошқалар киритилиши мумкин.

- Профессор-ўқитувчилар рейтинги. Автоматлаштирилган тизим орқали олий ўқув юртлари профессор-ўқитувчиларининг илмий-педагогик

фаолиятига оид кўрсаткичлар асосида рейтинги шакллантирилиши мумкин. Бу кўрсаткичлар қаторига илмий унвонлар ва даражалар, илмий мақолалар, патентлар, лойиҳалар ва бошқалар киритилиши мумкин.

- Таққослама таҳлил. Автоматлаштирилган тизим орқали олий ўқув юртлари фаолиятининг турли кўрсаткичлари ўртасидаги қиёсий таҳлиллар амалга оширилиши мумкин. Бу орқали ҳар бир муассасанинг кучли ва заиф томонлари, афзаллик ва камчиликлари аниқланади ҳамда самарали фаолият учун тавсиялар ишлаб чиқилади.

Рейтинг ва таққослама таҳлиллар орқали олий таълим муассасаларининг фаолияти ҳақидаги қиёсий ва хўжалик ҳисоботлари тақдим этилади. Бу ҳисоботлар олий таълим соҳасини бошқариш органлари, ўқув юртлари, талабалар ва ҳар бир манфаатдор томонлар учун очиқ бўлади. Бу орқали олий таълим муассасаларининг фаолиятига нисбатан ошкоралик ва ҳисобдорлик таъминланади. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасида амалга оширилган рейтинг ва таққослама таҳлиллар олий таълим сифатини оширишга қаратилган самарали қарор ва тадбирлар ишлаб чиқиш учун зарур маълумотлар ва асос бўлиб хизмат қилади.

4. Ахборотни оммавий эълон қилиш. Автоматлаштирилган тизим орқали олий таълим соҳасидаги шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашда ахборотни оммавий эълон қилиш муҳим аҳамият касб этади. Автоматлаштирилган тизим орқали қуйидаги турдаги ахборотлар оммавий эълон қилиниши мумкин:

- Олий ўқув юртлари фаолиятига оид умумий ахборотлар. Олий таълим муассасаларининг ташкилий тузилмаси, бошқарув органлари ва мансабдор шахслар, факультетлар, йўналишлар ва мутахассисликлар, моддий-техника базаси ва инфратузилма ҳақидаги маълумотлар очиқ эълон қилинади.

- Ўқув жараёнига оид ахборотлар. Олий ўқув юртларининг ўқув режалари, календар ўқув жадвали, таълим дастурлари, талабалар

контингенти ва уларнинг ўқув ва илмий ютуқлари, битирувчиларнинг иш билан бандлиги каби кўрсаткичлар оммавий эълон қилинади.

- Молиявий-хўжалик фаолиятига оид ахборотлар. Олий ўқув юртларининг бюджет маблағлари, грантлар ва бошқа молиявий манбалар, харажат моддалари ва сарф-харажатлар тўғрисидаги кўрсаткичлар оммавий эълон қилинади.

- Илмий фаолиятга оид ахборотлар. Олий таълим муассасаларининг илмий-тадқиқот ишлари, инновация ва технологик ривожланиш, патент ва муаллифлик ҳуқуқлари, лойиҳалар ва бошқа илмий фаолиятига оид кўрсаткичлар оммавий эълон қилинади.

- Ходимлар фаолиятига оид ахборотлар. Профессор-ўқитувчилар таркиби, уларнинг илмий даража ва унвонлари, халқаро мобиллиги, малака ошириш ва қайта тайёрлаш ҳаракатлари ҳақидаги маълумотлар оммавий эълон қилинади.

- Халқаро ҳамкорлик ва академик мобилликка оид ахборотлар. Олий ўқув юртларидаги халқаро илмий-таълим алмашинувлари, қўшма таълим дастурлари, профессор-ўқитувчилар ва талабаларнинг ҳаракати ва бошқа жабҳалардаги маълумотлар оммавий эълон қилинади.

Бу ҳисоботлар оммавий эълон қилиниши орқали олий таълим тизимида фаолият олиб бораётган барча манфаатдор томонлар - ҳукумат, жамоатчилик, ота-оналар, талаба-ёшлар ва бошқалар учун ахборотларга эркин ва тўлиқ эришиш имкони яратилади. Шундай қилиб, автоматлаштирилган тизим орқали олий ўқув юртлари фаолиятига оид турли турдаги ахборотларни оммавий эълон қилиш орқали олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш имконияти пайдо бўлади.

Олий таълим соҳасида автоматлаштирилган тизимдан фойдаланиш олий ўқув юртлари фаолияти ҳақидаги маълумотларнинг шаффофлиги ва ҳисобдорлигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Бу орқали жамоатчилик назорати ва ишонч даражасини оширишга, қарор қабул қилиш

жараёнининг самарадорлигини ошириш ва олий таълим сифатини яхшилашга эришиш мумкин. Олий таълим соҳасида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашда автоматлаштирилган тизимнинг тўлиқ ва самарали жорий этилиши муҳим аҳамиятга эга.

АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5789-сон Фармони. (2019 йил 8 октябрь).
2. Анваров, А. ва Содикова, Р. (2019). "Олий таълим сифати ва рақобатбардошлигини ошириш – долзарб вазифа". "Янги Ўзбекистон" журнали, 1-сон, 34-41-бетлар.
3. Бекмуродов, М.Б. ва Садиқов, А.К. (2020). "Олий таълим муассасаларида молиявий ва маъмурий ҳисобдорликни яхшилаш йўллари". "Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журнали, 1-сон, 1-8-бетлар.
4. Шодиев, Т.Ш. ва Юсупов, Ж.М. (2018). "Олий таълим муассасаларида ахборот тизимлари: ҳозирги ҳолат ва ривожланиш истикболлари". "Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журнали, 4-сон, 1-10-бетлар.
5. Ёрматов, И. (2022). Сифатли кадрлар тайёрлашдаги фйрим муаммолар. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(11), 83-86.
6. Yormatov, I. T. (2022). Вопросы качественной подготовки кадров. Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 2(12), 39-43.
7. Ерматов И. Т. К проблеме качества образования в высшем образовательном учреждении. Сборник материалов 1 Международной научно – практической конференции «Актуальные проблемы внедрения инновационной техниеи и технологий на предприятиях по производству строительных материалов, химической промышленности и в смежных отраслях». Фергана, 24 – 25 мая 2019 года, 2 – том, стр. 541 – 544.

8. Исманов И. Н., Ерматов И. Т., Фарғона политехника институтида сифатли таълимни ривожлантириш масалалари. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, Том 1, № 2, стр. 39 – 51. Издатель ООО «AL-FERGANUS»
9. Ерматов И. Т., Таълим сифатини оширишга қаратилган маъёрий ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларни таълимда илғор педагогик технологияларни қўллашнинг айрим масалалари. “Кимй, озиқ-овқат ҳамда кимёвий технология маҳсулотларини қайта ишлашдаги долзарб муаммоларни ечишда инновацион технологияларнинг аҳамияти” мавзусидаги Халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами. 2021 йил 23-24 ноябрь, 227-229 бетлар. Наманган – 2021й.
10. Камбаров Ж.Х., Ерматов И. Т. Олий таълим сифатини оширишда автоматлаштирилган ва мониторинг тизимининг имкониятларидан фойдаланиш. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali* 2022 г., том 2, № 1, 41-50. ООО «AL-FERGANUS».
11. Yormatov, I. T., & Tudiboev, S. (2022). Kichik biznesning katta imkoniyatlari. *Prospects of development of science and education*, 1(2), 41-46.
12. Yormatov, I. T. (2022). Роль частного бизнеса в экономике Узбекистана. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 2(11), 215-220.
13. Yormatov, I. T. (2018). Концепция построения управления влиянием инновационной деятельности на изменение оргструктуры и производственной структуры предприятия. *Theoretical & Applied Science*, (9), 256-263.
14. Yormatov, I. T., Yuldasheva, N. A., & Toshpulatov, I. A. (2020). Issues of electronic trade development in Uzbekistan. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 12 (92), 211-215. *Soi. Volume04 Issue05 Pages*, 33, 40.
15. Ёрматов, И. Т. (2023). Проблемы Инновационной Деятельности Текстильной Промышленности Узбекистана. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 14, 37-41.

16. Ёрматов И.Т., Дадажонов М. (2023). Зарубежный опыт подбора, обучения и развития банковских сотрудников. Европейский журнал экономики, финансов и развития бизнеса , 1 (3), 11-14.

17. Тошматович Ю.И. (2023). От древних традиций к современному величию: развитие текстильной промышленности узбекистана. Американский журнал делового менеджмента, экономики и банковского дела , 16 , 201–205.